

УДК 347.78.01

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

**ЕМПІРИЧНА ЧАСТИНА: ПРИКЛАДИ ДІЯЛЬНОСТІ, ОБСЯГ ПРАВ ТА
ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА**

**THE EMPIRICAL PART: EXAMPLES OF ACTIVITIES SCOPE OF
RIGHTS AND DUTIES OF SUBJECTS OF INHERITANCE OF COPYRIGHT**

Гончарова А. В.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри АГПФЕБ
Сумського державного університету

У статті досліджується особливості спадкування авторського права та суміжних прав. Аналізується законодавство України, вивчається світова практика регулювання даних відносин. Зазначено, що авторське право є однією з ключових галузей права інтелектуальної власності. Воно призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта. Спадкове право покликано забезпечити родині померлого можливість зберегти та використати його майно, заощадження.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, суміжні права, суб'єкт спадкування, об'єкт спадкування, правонаступники.

В статье исследуются особенности наследования авторского права и смежных прав. Анализируется законодательство Украины, изучается мировая практика регулирования данных отношений. Отмечено, что авторское право является одной из ключевых отраслей права интеллектуальной собственности. Оно предназначено защищать внешнюю форму выражения объекта. Наследственное право призвано обеспечить семье умершего возможность сохранить и использовать его имущество, сбережения.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, авторское право, смежные права, субъект наследования, объект наследования, правопреемники.

The article examines the characteristics of inheritance copyright rights. We analyze the legislation of Ukraine, studied international practice regulation of these relations. Indicated that copyright is a key area of intellectual property rights. It is designed to protect the external form of expression object. Inheritance law intended to ensure the family of the deceased can save and use his property, savings.

Keywords: intellectual property, copyright, related rights, subject inheritance, object inheritance successors.

Спадкування авторського права, безумовно, є актуальним питанням сьогодення. З розвитком інноваційних технологій, мережі інтернет частіше виникають випадки порушення авторських прав, а після смерті автора чи винахідника й поготів права спадкоємців не дотримуються.

Метою даного дослідження є аналіз наукової літератури та нормативних актів щодо визначення суб'єктів авторського права, ознайомлення з прикладами спадкування авторського права та порушеннями прав суб'єктами спадкування.

Проблемами спадкування авторських та суміжних прав займалися такі вчені, як О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, А.С. Никитюк, У.А. Омарова, В.І. Синайський, А.А. Файнштейн, С.Я. Фурса та ін.

На правовідносини щодо спадкування авторського права і суміжних прав поширюються загальні положення спадкування, визначені в рамках цивільного законодавства, з врахуванням особливостей та специфіки переходу цих прав у спадщину. Спадкоємці та інші правонаступники, які набули прав визнаються суб'єктами авторського права і суміжних прав в межах строку чинності майнових прав на об'єкти авторського права і суміжних прав. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на ім'я кожного з них із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців. Розмір часток у спадщині кожного із спадкоємців за законом

визнається рівним, якщо спадкодавець у заповіті сам не розподілив спадщину між ними. Спадкоємці за законом мають ділити спадщину в рівних частках. У випадку, коли один із спадкоємців не прийме спадщину, його частка переходить до інших спадкоємців, закликаних до спадкування, і ділиться між ними порівну. За загальними вимогами цивільного законодавства під спадкуванням авторського права розуміють перехід прав від спадкодавця до спадкоємців, яким для закріплення за собою цього права слід вчинити такі дії: здійснити права на спадкування та виконати умови заповіту (за наявності таких умов); оформити право на спадщину. У разі відсутності інших спадкоємців, між якими розподіляється спадщина, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою. Право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає перехід права власності на річ. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкти права інтелектуальної власності. Зважаючи на зазначені норми законодавства, при оформленні прав спадкування слід враховувати право інтелектуальної власності на об'єкт авторського права і суміжних прав та право власності на річ, що містить зазначені об'єкти. До складу спадщини входять майнові права суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, чинні на час відкриття спадщини. Право на опублікування твору. Ніхто не має права опублікувати твір без згоди автора, крім випадків, встановлених законодавством. У разі смерті автора його спадкоємці мають право на опублікування твору, якщо це не суперечить волі автора. Право на отримання прав та обов'язків спадкоємцями виникає після відкриття спадщини.

Для прийняття спадщини встановлюється строк шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини [1, с. 123]. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності спливає через сімдесят років, що відліковується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом. Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір закінчується через сімдесят років після

того, як твір було оприлюднено. У даному випадку виникає питання визначення дати оприлюднення твору. Якщо це періодичне видання, книга, тоді дату оприлюднення твору можливо визначити на підставі дати виходу у світ видання. Однак, якщо це, наприклад, відтворення твору в мережі Інтернет, тоді визначити дату досить складно. Дане питання простіше вирішується у разі оформлення та отримання спадкодавцем свідоцтва про державну реєстрацію авторського права на твір. Державна реєстрація передбачає право (а не обов'язок) звернення автора твору до Установи (Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України) та оформлення свідоцтва про державну реєстрацію авторського права на твір. Якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи назва мають бути зазначені на творі) вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство (стаття 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Тобто, для анонімних творів та творів опублікованих під псевдонімом, представляти права може також видавництво за життя автора. Після смерті автора авторське право переходить до спадкоємців автора [2, с. 306]. Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і семидесяти років після смерті останнього співавтора. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. З огляду на це, спадкування здійснюватиметься після смерті кожного із співавторів спадкоємцями відповідного співавтора. Авторське право на твори помертньо реабілітованих авторів діє протягом семидесяти років після їх реабілітації. Тобто датою відліку строку охорони буде дата реабілітації фізичної особи. Для отримання свідоцтва про право на спадщину після смерті реабілітованого необхідне відповідне рішення Комісії з питань поновлення прав реабілітованих, яке має містити відомості про склад спадкового майна.

Законодавством визначені випадки початку строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір після смерті автора: 1) авторське право на твір, вперше опублікований протягом тридцяти років після смерті автора, діє протягом семидесяти років від дати його правомірного опублікування; 2) будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неопрілюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить двадцять п'ять років від часу, коли твір був вперше оприлюднений. Згідно із зазначеними нормами особою, яка може бути наділена майновими правами автора, можуть бути спадкоємці автора або інші особи. Строк чинності майнових прав на виконання спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком здійснення першого запису виконання, а за відсутності такого запису - з 1 січня року, наступного за роком здійснення виконання. Строк чинності майнових прав на фонограму, відеограму спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її опублікування, а за відсутності такого опублікування протягом п'ятдесяти років від дати її вироблення - з 1 січня року, наступного за роком вироблення фонограми, відеограми. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її першого здійснення (стаття 456 Цивільного кодексу України). Таким чином, при оформленні спадкування, слід враховувати, що строки чинності майнових прав на об'єкти суміжних прав пов'язані із здійсненням безпосереднього (живого) виконання або за відсутності такого виконання - із записом виконання. Аналогічно строки охорони майнових прав виробників фонограм, відеограм пов'язані із опублікуванням фонограми, відеограми або з їх виробленням, а строки майнових прав організацій мовлення - їх першим здійсненням. Спадкування суміжних прав (на виконання, фонограму, відеограму, програму (передачу) організації мовлення) може здійснюватись за умови, що зазначені права належать фізичній особі – спадкодавцю [3, с. 63]. У цьому випадку спадкування може бути здійснено за заповітом або за законом

відповідно до норм Книги шостої Цивільного кодексу України. При цьому слід враховувати, що виробники фонограм, виробники відеограм, як правило, а організації мовлення завжди є юридичними особами. Особисті немайнові права охороняються безстроково (стаття 28 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Особисті немайнові права не можуть бути передані (відчужені) іншим особам (стаття 14 Закону) та не можуть входити до складу спадщини (стаття 1219 Цивільного кодексу України). При цьому, необхідно враховувати, що автор твору має право уповноважити визначену ним особу (зокрема, у заповіті) охороняти недоторканність твору після своєї смерті. Право на недоторканність твору полягає у тому, що: автор має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводженню твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо. При оформленні спадкування майнових прав спадкодавця (автора твору) для підтвердження належності цих прав можуть бути надані відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій, зокрема, інформація, отримана на запит від Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України з Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір (для встановлення факту реєстрації авторського права на твір спадкодавцем) та Державного реєстру договорів, які стосуються права автора на твір (для встановлення наявності чи відсутності факту передачі майнових прав на зареєстрований твір іншим особам). Свідоцтво про право на спадщину за заповітом видається спадкоємцям за заповітом із зазначенням часток авторського права і (або) суміжних прав, визначених спадкодавцем у заповіті. Якщо заповідач не зазначив у заповіті частки спадкоємців, то, слід вважати, що частки спадкоємців є. Якщо спадкоємців декілька, то у свідоцтві зазначається частка авторського права і суміжних прав, а не перераховуються конкретні об'єкти, за виключенням, якщо майнові права належать на конкретні об'єкти, поділені між собою спадкоємцями або за заповітом, коли, наприклад, спадкодавець наділив одного спадкоємця майновими правами на конкретні об'єкти авторського права і (або)

суміжних прав. До спадкоємців переходять не лише права, що належали спадкодавцю, але і його обов'язки. Спадкоємці, які прийняли спадщину, відповідають по боргах спадкодавця (суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав). Кредитор має право вимагати виконання зобов'язання як від усіх спадкоємців одночасно, так і від кожного з них окремо, відповідно до його частки у спадковому майні. Спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині. У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини [4, с. 123]. Спадкоємцю належить право на одержання документів, які з причин смерті спадкодавця не були ним отримані за життя, зокрема свідоцтво про державну реєстрацію авторського права на твір або договорів, що стосуються авторського права, у тому випадку, коли були надані документи для оформлення державної реєстрації та не отримані безпосередньо автором. Спадкоємці, які прийняли спадщину і оформили свої права стають правонаступниками спадкодавця - носіями речових, майнових, зобов'язальних прав та інших прав. Вважається, що коли спадкоємець прийняв спадщину, у тому числі майнові права на об'єкти авторського права і суміжних прав, він фактично вступив у володіння спадкоємними правами. Це означає, що спадкоємець до спливу строку чинності майнових прав може розпоряджатися майновими правами на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав за власним розсудом, зокрема надавати дозвіл використовувати об'єкт іншим особам на підставі договору, а також перешкоджати неправомірному використанню, в тому числі забороняти таке використання. Якщо спадкоємців декілька, вони реалізують майнові права на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав за взаємною згодою, на підставі договору. У разі, якщо такий договір відсутній, майнові права здійснюються спільно. Кожний із спадкоємців має право використовувати об'єкт авторського права і суміжних прав, однак

розпоряджатися майновими правами на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав один із спадкоємців може лише за наявності згоди на це інших спадкоємців. У разі укладання договору щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, зокрема, договору про передання (відчуження) майнових прав, ліцензійного договору (авторського договору про передачу виключного або невиключного права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав), суб'єктом прав відповідно до яких виступає спадкоємець, необхідно враховувати: наявність у спадкоємців свідоцтв про право на спадщину; частки спадкоємців при спадкуванні; наступні договори спадкоємців щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав; строк чинності майнових прав, після закінчення якого об'єкти авторського права і (або) суміжних прав переходять у суспільне надбання й можуть використовуватися будь-якими особами без одержання згоди від суб'єктів прав і без виплати їм винагороди.

До суб'єктів авторського права відносяться:

- автори творів;
- спадкоємці й інші правонаступники;
- організації, що керують майновими правами авторів на колективній основі.

На сьогоднішній день цивільне законодавство не містить чітких положень, щодо специфіки регулювання відносин спадкування об'єктів інтелектуальної власності. На правовідносини щодо спадкування авторського права і суміжних прав поширюються загальні положення спадкування з урахуванням їх особливостей. Необхідною умовою здійснення спадкоємцями своїх прав є чітке законодавче регулювання процедури їх реалізації. Реалізація спадкових прав охоплює кілька етапів:

- а) відкриття спадщини;
- б) прийняття спадщини;
- в) поділ спадщини;
- г) оформлення свідоцтва про право на спадщину.

Законодавцем забороняється перехід особистих (немайнових) прав у спадщину і не зазначається про виняток з цього загального правила. При цьому у ч. 2 ст. 29 Закону «Про авторське права та суміжні права» вказується, що спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти всілякій зміні твору, а також будь-якому іншому зазіханню на твір, що може заподіяти шкоду честі с репутації автора. Відповідно до п. 4 ч.1 ст. 14 вищезазначеного Закону дії такого характеру є особистим (немайновим) правом автора. Але з цим положенням не можна погодитись, оскільки у такому разі спадкоємці будуть захищати свої власні права та інтереси. Захист права авторства на твір за спадкодавцем надає їм відповідні права як його правонаступників, а тому будь-яке інше зазіхання на твір або на честь автора буде порушувати і їх права, оскільки спричинятиме шкоду подальшому опублікуванню твору, а можливо, й власному імені спадкоємців, які можуть носити одне прізвище із спадкодавцем, та завдавати моральної шкоди через родинні стосунки тощо.

При цьому, дійсно, спадкоємці не можуть привласнювати твір спадкодавця, тобто зазначати себе авторами та здійснювати інші дії особистісного характеру.

Другою особливістю спадкування авторського права як об'єкта спадкування є те, що воно набувається спадкоємцем на певний термін, на відміну від інших об'єктів спадкування.

Згідно зі статтею 28 Закону України «Про авторське право та суміжні права», права автора, які перейшли до спадкоємців, діють протягом 70 років після смерті автора, починаючи з 1 січня року, наступного за роком смерті автора. Однак, якщо твір оприлюднений під псевдонімом чи анонімно, термін охорони закінчується через 70 років після того, як твір був оприлюднений. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно чи під псевдонімом, розкривається не пізніше, ніж через 70 років після оприлюднення твору, тоді є попереднє положення.

Водночас, у ч. 7 ст. 28 Закону зазначено: «Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора...». Виходить, що

після смерті автора твір може бути опублікованим, і що право на опублікування твору перейшло до спадкоємців.

В окремих випадках у творчому процесі беруть участь кілька осіб, їх називають співавторами. Важливою умовою співавторства є те, що вклад співавторів в твір повинен мати творчий характер. Тобто не можна говорити про співавторство, якщо одна особа диктує роман, а інша записує його, домовляється з видавництвом, дістає папір для видання тощо. Цивільно-правова теорія встановлює два види співавторства: роздільне і нероздільне. При нероздільному співавторстві неможливо виокремити творчу працю кожного співавтора. При роздільному співавторстві складові частини твору чітко визначені і відомо, хто конкретно із співавторів написав ту чи іншу його частину. Тому згідно із законодавством відбувається спадкування авторського права законними спадкоємцями.

Прикладом роздільного співавторства в юридичній літературі може бути підручник "Цивільне право України" за редакцією О. Дзери та Н. Кузнецової, написаний творчим колективом. В образотворчому мистецтві прикладом є скульптурний ансамбль "Великий фонтан" на території Виставки досягнень народного господарства у Москві, окремі фігури якого виконані різними скульпторами.

Практичне значення такого поділу полягає в тому, що якщо співавторство є роздільним, то кожен з авторів зберігає за собою право розпоряджатися створеною ним частиною твору, в тому числі заборонити її використання, якщо інше не передбачено договором між співавторами [5, с. 45].

В окремих випадках, якщо твір створено у співавторстві, авторське право на нього належить співавторам спільно. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

Авторське право є однією з ключових галузей права інтелектуальної власності. Воно призначене захищати зовнішню форму вираження об'єкта (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їхнє «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту

абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі.

Авторське право і суміжні права регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом, низкою законів України: "Про авторське право і суміжні права", "Про кінематографію", "Про телебачення і радіомовлення", "Про видавничу справу", "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм" та інших законів України, що охороняють особисті немайнові права та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Завданням права інтелектуальної власності є забезпечення власників економічними правами, а суспільства – правом на культурний та технологічний прогрес [6, с. 174].

Спадкове право, то воно покликано забезпечити родині померлого можливість зберегти та використати його майно, заощадження, чим сприяє підвищенню матеріального добробуту родини померлого, зміцненню власності громадян. Спадкове право надає можливість кожному громадянину розпорядитися своїм майном на випадок смерті, визначивши в заповіті його долю. Отже, воно безпосередньо спрямоване на захист особистих інтересів громадян, адже багатьом не байдуже, до кого перейде належне їм майно після їх смерті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 336 с.
2. Право интеллектуальной собственности: Авторское право Бентли Л., Шерман Б. / пер. с англ. Вольсона В.Л. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. – 535 с.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення та розвиток: Монографія. 2-е вид. – К.: КНТ, 2007. – 288 с.
4. Никитюк А.С. Наследственное право и наследственный процесс. – Кишинев: Штиица, 1973. – 258 с.

5. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. – К.: Істина, 2005. – 312 с.
6. Віра Валле. Спадок Джеймса і королеви Анни: охорона інтелектуальної власності у часі й просторі. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. – 216 с.

Гончарова А.В. Емпірична частина: приклади діяльності, обсяг прав та обов'язків суб'єктів спадкування авторського права [Текст] / А.В. Гончарова // Порівняльно аналітичне право. – № 2. – 2013. – С. 134-137.